

VERSLAGEN

VAN DE BIJENKOMSTEN

— ADVIES VOOR HET MONUMENT —

**75 JAAR
MOLUKKERS**

— IN RIDDERKERK —

***'Vanwege de hoge opkomst
bleek de zaal te klein en
moest er voor de volgende
bijeenkomsten naar
een grotere zaal
uitgeweken worden.'***

INHOUD

-
- 4. **Bijeenkomst 1**
Betekenis en verbeelding
 - 8. **Bijeenkomst 2**
Locatie voor het monument
 - 12. **Bijeenkomst 3**
Molukse monumenten waarderen
 - 18. **Bijeenkomst 4**
Voorstellen voor kunstenaars en beelden
 - 24. **Bijeenkomst 5**
Geschiedenis
 - 28. **Bijeenkomst 6**
Het rapport

BETEKENIS EN VERBEELDING

Er werden tussen de twaalf á zestien mensen verwacht in de zaal van het wijkgebouw in Slikkerveer. De opkomst bleek echter veel groter en er kwamen 32 mensen op de bijeenkomst ook Lisette Ooms en Marjolijn Kok waren aanwezig. De zaal bleek te klein (de volgende bijeenkomsten vinden dan ook plaats in Wijkcentrum West, Boksdornstraat 80 in Ridderkerk). Iedereen vulde een mailinglijst in voor verdere communicatie.

Er waren teveel mensen voor een voorstelrondje en men kent elkaar al, alleen Lisette en Marjolijn stelden zich voor en gaven hun rol aan. Lisette vanuit de gemeente en notulerend, Marjolijn als begeleider van het participatieproces. Kort werd het doel van de bijeenkomsten uiteengezet als: samen advies schrijven aan de gemeente (het college en gemeenteraad) over het te plaatsen monument voor 75 jaar Molukkers in Ridderkerk. Het proces van de zes bijeenkomsten werd kort uiteengezet.

1. betekenis en verbeelding
2. locatie (22 juni)

3. inspiratie: wat voor monumenten zijn er al (6 juli)
4. kunstenaars en hun werk bekijken
5. advies schrijven naar de gemeente

Ter inleiding

Er zijn twee grote golven van Molukse bewoners in Ridderkerk, de bewoners van kamp Q en de bewoners uit Wyldemerck. Daarnaast zijn er nog in kleinere aantallen via Nieuw Guinea en Zeeland Molukkers naar Ridderkerk gekomen. Een focus op het jaartal 1951 is dan ook niet van toepassing. Als we het hebben over de betekenis van het monument dan gaat het erom: wat betekent het om Molukker in Ridderkerk te zijn en wat willen we uitdragen? We zullen dit bespreken aan de hand van drie stappen: betekenis, verbeelding en sfeer. Iedereen mag iets zeggen over wat deze aspecten voor hen betekenen en dat wordt op een flipover geschreven. Er wordt duidelijk gemaakt aan het begin dat er geen foute of goede opmerkingen bestaan omdat het gaat over hoe mensen het voelen.

Betekenis van het monument

Elk monument wordt opgericht met een doel; wat het monument betekent. Dat kan meer dan één ding zijn, maar het is wat je wilt overdragen aan degene die het monument ziet. De woorden die naar boven kwamen waren:

Emotie: botst maar ook berusting naar de toekomst.

Erkenning: wanneer is er erkenning? Wat is erkenning? Berusting: Soeda. Dit wordt als een belangrijk aspect gezien.

Verhaal/geschiedenis: stukje geschiedenis: saamhorigheid? Strijdend verhaal om erkenning te krijgen voor onze ouders. Het is allemaal dubbel. Je hebt allemaal hetzelfde verhaal maar net anders. Het gezamenlijke verhaal is het verdriet van onze ouders.

Heimwee: altijd zijn de Molukken aanwezig.

Nieuwe verbinding- Oude verbinding: twee werelden waarin je opgroeit, dit is ook herkenbaar voor niet-Molukse groepen.

Afkomst / Wortels / Roots: wat je mee gekregen hebt.

Strijd: vooral terug in de tijd. Wil je dat alleen herinneren?

Opbouwen toekomst: ter nagedachtenis en ook doorgeven aan nieuwe generatie.

Politiek en religie overstijgend: deze was via de mail binnengekomen maar werd door de groep als belangrijk gezien.

Molukse cultuur: wat heel erg belangrijk is, maar dat zie je zelf niet meer omdat het een deel van jezelf is geworden.

Barakken: KNIL soldaten, politieagenten (kamp Q) en mensen uit Nieuw Guinea. In 1962 overdracht van Nieuw Guinea aan Indonesië.

Zwerfkei: metaforisch bedoeld.

Respect voor ouderen: belangrijk in Molukse cultuur.

Verbeelding van het monument

De betekenis van het monument kan op vele manieren verbeeld worden. Kunstenaars maken vaak gebruik van abstracte begrippen of ideeën om dit te verbeelden in een werk. Het is dus handig om als kunstenaar begrippen te hebben waar je mee kunt werken. Soms werd er tussendoor een voorbeeld gegeven om de deelnemers te prikkelen en anders te laten denken over verbeelding zoals bijvoorbeeld een geluidskunstwerk of een tuin. Is een monument iets om bij stil te

staan of actief mee om te gaan. De beelden die naar boven kwamen waren:

Kruidnagels / nootmuskaat Palmboom

Soldaat met zijn vrouw: degenen die dit voorstelde vond na de eerste gesprekken zijn beeld te clichématig.

De koffers: stapels koffers met een kleedje erover.

Ontwortelde zwevende boom: verbeelden toekomstige takken (orchideeën).

Prauw: boot.

Sarong (wapperende lappen) of een lichtprojectie).

Papeda eten! Makan

Teksten: dan wel harmonisch ! Als het emotioneel wordt gaat het over in het Maleis. De taal verbindt. Voorbeeld: Bankjes waar inscripties op staan of picknick of een mooie gedichtenlijn.

Plek om samen te komen: Men mist een plek voor sociale ontmoetingen. Een Moluks buurthuis, ontbreekt in Ridderkerk.

Spelletjes: patulele (stokjes spel).

Muziek/gitaar/tifa: blij van! en zingen.

Dans: Menari en andere dansen (krijgdsdansen) Tjakalele.

Kaketoe vogel: en ook de suggestie fregatvogel (staat voor moed en kracht, een veelgebruikt motief).

Sport: voetbal?

Ikan: vis.

Gandong: broeder/zusterschap.

Pela Lain-sayang-Lain:

Maleis woorden hebben een bredere betekenis: minder woorden nodig dan in het Nederlands

Sonko: hoofddekseel Islamitisch "geen specifieke naam": hoofddekseel Christelijk.

De overtocht : 11 of 12 schepen is verdrietig / triest niet harmonisch.

RESPECT: vanzelfsprekend

Adat: Molukse gebruiken.

Alifuru: de oorspronkelijke bewoners van de Molukken.

Golven: Kracht kun je bv in een golfbeweging uitbeelden, heeft met de zee (overtocht, Molukken eilandengroep rondom zee.) maar

ook een golfbeweging van het feit dat de ouders wilden dat de kinderen wel vooruit moesten komen, in beweging blijven dus.

De sfeer van het monument

Het is belangrijk om na te denken over de sfeer die het beeld creëert, hoe mensen het beeld ervaren. Over de sfeer was de groep het snel eens. Er is een harmonische sfeer bij de Molukse bewoners van Ridderkerk en dat wil men graag verbeeld zien. Men wilde geen conflict uitbeelden.

Verschillende ideeën over hoe dit bereikt kon worden en ook wat men liever niet zag. Het gaat dan vooral om een verbinding leggen, bijvoorbeeld een boog, 2 handen in elkaar, of 2 boten die naar elkaar varen. Bij boten had men echter bedenkingen omdat het landelijk monument waarschijnlijk een boot is. Men dacht aan dingen die naar elkaar toekomen maar dan liever geen herkenbare mensen. Voor de sfeer is het belangrijk welk materiaal je gebruikt. Er werd gevraagd aan wat voor materialen men dacht bij harmonisch. Men dacht aan: warm materiaal, hard hout, duurzaam, koper, brons of zand. Men was het er over eens dat beton geen harmonisch materiaal is. Men wil iets met evenwicht en balans.

Concluderende stap

Nu men de sfeer zo snel en eensgezind bepaald had, was het goed om te kijken hoe de elementen uit de verbeelding en de betekenis bij het begrip harmonie passen. Per element gaven we met kleur aan: harmonisch (groen), niet harmonisch (rood) of neutraal (blauw).

Harmonisch voor de verbeelding:

De boom, eten, muziek, dans, gandong/broeder- en zusterschap en respect.

Harmonisch voor de betekenis:

Oude verbinding, nieuwe verbinding, afkomst/wortels, opbouwen toekomst, politiek en religie overstijgend, cultuur en respect voor ouderen.

Bij betekenis was het moeilijk om aan te geven omdat sommige begrippen zo breed zijn dat het meerdere kanten op kan. Het beeld van een ontwortelde boom waar de takken naar de toekomst blijven rijken werd breed gedragen. Dit beeld bleef in het gesprek naar voren komen. Al met al zijn er stappen gezet die de contouren aangeven van wat men wil met het monument voor 75 jaar Molukkers in Ridderkerk.

LOCATIE VOOR HET MONUMENT

De opkomst van de bijeenkomst was lager dan de eerste keer. Wel nog steeds met twintig deelnemers en blij dat we in de grotere ruimte van Wijkcentrum West zaten. Wethouder Meij (Erfgoed) kwam kort naar de bijeenkomst. Na een korte samenvatting van de vorige bijeenkomst gingen we aan de slag.

Het onderwerp van de bijeenkomst was de locatie van het monument. Vooral het meer abstracte, waar moet de locatie aan voldoen. Er werd kort uitgelegd dat kunstwerken site-specific kunnen zijn waarbij de plek bepaald hoe het kunstwerk eruit komt te zien. Het tegenovergestelde is dat de kunstenaar los van de plek een werk maakt wat later ergens geplaatst wordt. De meeste werken zullen daar tussenin zitten waarbij rekening gehouden wordt met de plek bij het maken van het beeld, maar dat het afhangt van de opdracht wat de meeste aandacht krijgt.

De functie van de plek

Eerst bespraken we aan welke

functies de plek moest voldoen. Anders gezegd: wat wil je op die plek en hoe werkt de plek in de omgeving. Iedereen kon aangeven wat zij belangrijk vonden, dit werd opgeschreven op een flipover en besproken met iedereen.

Langslopen: Het wordt als belangrijk gezien dat je zomaar langs de plek kan lopen. Dus dat het op een plek staat die niet afgeschermd is of achteraf ligt. Mensen komen spontaan tijdens hun normale bezigheden langs het monument.

Zichtbaar: Het monument mag opvallen zodat mensen zich eerder afvragen wat ze zien en er niet zomaar aan voorbij lopen.

Sociale cohesie (vragen oproepen): Het beeld hoeft niet expliciet iets uit te beelden. Mensen mogen best met vragen blijven zitten. Op deze wijze kan er een gesprek aangegaan worden over het monument en waarom het daar staat.

In looproute 4 mei herdenking:

Om het monument in te bedden

in een belangrijk herdenkingsmoment in Ridderkerk zou het mooi zijn als deze aan de route van de 4 mei wandeling zou liggen. Zo kan op dat moment de eerste generatie herdacht worden. Het moet dan echter niet te dicht in de buurt van andere monumenten staan of op de begraafplaats.

Bankjes: De aanwezigheid van bankjes bij het monument kan zorgen voor een rustpunt en moment van reflectie. Daarnaast kan het als ontmoetingsplaats dienen en plaats van gesprek.

Toegankelijk (inclusief): Het monument moet vrij toegankelijk zijn voor iedereen dus ook mensen in een rolstoel of met rollator. De plek moet geen openingstijden hebben of achter een hek staan.

QR-code (website): Het is duidelijk dat een monument niet het hele verhaal en de geschiedenis van de Molukkers in Ridderkerk kan vertellen. Daarom zou het mooi zijn als er een QR-code bij geplaatst wordt zodat mensen ter plekke via hun telefoon meer informatie kunnen opvragen. Dit hangt ook samen met de sociale cohesie en het gesprek aan gaan. Vooral jongeren maken veel gebruik van QR-codes en telefoons om informatie te verkrijgen. De jongeren in de zaal beaamde dit.

De sfeer van de plek

De sfeer van een plek heeft veel invloed op de beleving van het monument. Een belangrijk aspect maar niet zo makkelijk te vangen, omdat het persoonlijk is wat als een bepaalde sfeer ervaren wordt.

Harmonisch: Naast dat het monument harmonisch moet zijn zoals we de vorige keer besproken hadden, moet ook de plek een harmonische sfeer uitdrukken. Dit wil niet zeggen dat er geen contrast met de omgeving is, maar dat dit niet op een agressieve manier tot uitdrukking komt. Er moet een bepaalde eenheid in zitten.

Goede vibe: De plek moet een goede vibe hebben, maar wat dit precies is, kan moeilijk uitgelegd worden. Je moet je er prettig voelen.

Uitnodigend: De plek moet uitnodigend zijn zodat je de tijd neemt om bij het monument te zijn. Hier wordt gerefereerd aan de bankjes die ervoor zorgen dat mensen langer blijven. Of gewoon lekker gaan zitten.

Verhalen vertellen: De plek moet een verhaal vertellen. Dit grijpt terug naar de sociale cohesie en de QR-codes. Maar valt ook samen met de andere sferen omdat als je de tijd neemt om een verhaal te

vertellen of te luisteren dan zijn bovenstaande aspecten van belang.

Mogelijke locaties voor het monument

Omdat het spreken in abstractie over een plek moeilijk is, gingen we als laatste specifieke locaties in Ridderkerk bespreken. Sommige plekken waren al in de gesprekken langsgekomen, maar het is goed om ze even precies te duiden. Er is geen specifieke plek in Ridderkerk waar alle Molukse inwoners samenkomen dus de locatie moet op andere wijze betekenisvol zijn. Er werd duidelijk bijgezegd dat het de gemeente is die uiteindelijk hier een beslissing over neemt en dat er allemaal regels meespelen met een dergelijke beslissing, maar dat we wel een handreiking kunnen doen over wat een goede plek zou zijn.

Coosje Ayalstraat (singel en park): In de buurt van de Coosje Ayalstraat. Deze plek heeft meerdere elementen die het tot een goede locatie maken. De meest duidelijke is natuurlijk de connectie met Coosje Ayal als belangrijk Moluks historisch persoon. Er kunnen verbindingen gemaakt worden met de geschiedenis. Het ligt aan de 4 mei wandelroute. Veel mensen lopen daar voor hun dagelijkse bezigheden. De parkomgeving met singel worden als rustgevend

ervaren, een plek waar men graag naar toe gaat.

Hoek parkeergarage bij Vredesboom in de buurt: Deze plek is een klein parkje met een grote doorloop van mensen die naar het centrum gaan. De aanwezigheid van de vredesboom in de buurt wordt gezien als complementair aan het harmonische karakter dat bij het monument wordt geuit. De twee monumenten moeten echter niet direct naast elkaar staan.

Centrum: Het moet een monument zijn voor heel Ridderkerk daarom is een plek in het centrum (breed genomen) van belang. Het ontbreekt in Ridderkerk aan een Molukse wijk. Dit wordt niet als negatief ervaren, maar zorgt er wel voor dat er geen duidelijke plek is voor het monument. Het Centrum is de plek waar iedereen weleens komt en dus bij iedereen bekend.

Ingang gemeentehuis (Koningsplein): Een prominente plek zou natuurlijk bij de ingang van het gemeentehuis zijn of op het Koningsplein. Hier kan het monument veel aandacht krijgen. De vraag die deze plek oproept is of het ook de juiste soort aandacht is. Zeg maar, gaat het erom hoeveel mensen het zien of de beleving van de mensen die het zien.

Sint Jorisplein: Het Sint Jorisplein zou ook een centrale plek zijn, maar men is het er snel over eens dat het daar te druk is met verkeer en dat men de sfeer niet passend vindt.

Op het water: Het mooie aan de specifieke locaties benoemen is dat er opeens weer een meer abstracte locatie langs kwam met de vraag: kan het monument ook in het water geplaatst worden? Dit kan namelijk verschillende elementen samenbrengen: de Molukken als archipel zijn omgeven door water, de prauw brengt connecties en is ook een symbool voor vooruitgang, net als golven die voor (persoonlijke) ontwikkeling staan, en dit kan gekoppeld worden aan de geschiedenis. De hele zaal was eigenlijk enthousiast over dit idee en het zou heel goed passen in de singel bij de Coosje Ayalstraat. Men was het erover eens dat het niet in de rivier geplaatst moest worden.

Extra aspecten voor het advies

Tijdens de discussie kwamen er meer dingen naar boven die niet direct over de locatie gingen maar wel van belang werden gevonden. Er zou aandacht besteed kunnen worden aan het positieve aspect dat de christen- en moslimgemeenschappen in Ridderkerk goed samen gaan. Men heeft niet hetzelfde geloof, maar men vindt

elkaar wel. Er zijn verschillende achtergronden en verhalen over hoe men in Ridderkerk is beland, maar dit doet niet af aan een gevoel van saamhorigheid. Dit zou niet moeten gebeuren via cliché-symbolen. Het zou mooi zijn als het monument opgenomen wordt in educatieprogramma's van lagere scholen of het Sint Joris en de Draak-programma waar kinderen van het middelbaar onderwijs belangrijke plekken in Ridderkerk bezoeken.

Concluderende stap

Het belang van een gesprek voeren dat enige tijd kost kwam naar voren in het laatste deel van de bijeenkomst, waar de vraag over het water de hele avond samenbracht. Als meest ideale locatie kwam naar voren een monument in het water van de singel bij de Coosje van Ayalstraat met bankjes aan de waterkant waar men rustig op kan zitten. Een bordje op de kant met een QR-code kan verdieping geven aan de plek door de geschiedenis uit te lichten. Deze plek heeft alle elementen in zich die als belangrijk worden gezien voor de functie en de sfeer van de plek.

MOLUKSE MONUMENTEN WAARDEREN

Er waren 20 mensen aanwezig en 3 mensen hadden zich afgemeld. Onder de aanwezigen waren ook weer nieuwe mensen. Het onderwerp van de bijeenkomst was bestaande Molukse monumenten waarderen, zodat duidelijk wordt wat men wel of niet wil. Na twee bijeenkomsten zonder beeld was deze bijeenkomst gevuld met beeld. Er waren 28 dia's (soms met meerdere gelijksoortige monumenten per dia) en men kon 2 a 3 minuten reageren door iets positiefs en/of negatiefs over het monument te zeggen. De foto's kwamen uit de collectie van Marjolijn Kok (alle in dit verslag opgenomen foto's) of het boek Molukse Monumenten in Polderland van Tanda Peringatan.

Waardering van de monumenten

De opbouw van de dia's was van de simpelste bordjes en informatiepanelen, naar realistische beeldengroepen. Niet iedere dia zal in dit verslag individueel worden uitgelicht, maar de hoofdpunten eruit

halen per thema. De thema's zijn soms overlappend en het hoofdelement is dan bepalend geweest voor de plek in de reeks. Tekenend voor de avond was dat men niet altijd verbaal reageerde maar dat de sfeer in de zaal goed te lezen was bij de verschillende beelden.

Bordjes en informatiepanelen

- Het gebruik van de kleuren van de RMS vlag werd afgekeurd en gezien als niet relevant voor de Ridderkerkse gemeenschap.
- De tendens is dat men vindt dat een bord overbodig is en dat het monument het publiek moet aanspreken. Aan de andere kant vindt men wel dat er een klein bordje met QR-code moet komen die naar achter-

grondinformatie verwijst.

Monumenten met bankjes

- De bankjes die echt onderdeel van het monument zijn, worden als oncomfortabel gezien. Een gewoon bankje naast een monument wordt meer gewaardeerd. Het moet uitnodigen om te gaan zitten.
- Het idee achter de tekeningen op het bankje van Well is mooi: de reis van de eerste generatie van daar naar hier. Maar de tekening vindt men niet mooi. Dat lijkt ook het geval bij de bank van Bovensmilde waar men verbondenheid wil uitdrukken.
- Het monument bij Vossenbosch wordt als mooi gezien, met de abstracte symboliek van de barak. Men vraagt zich wel af of het nog zichtbaar is in de winter als er geen groene achtergrond is.

Monumenten met keien

Hier was men niet enthousiast over. Ook al heeft één monument een emotionele waarde omdat het in Wyldemerck staat, waar een deel van de Ridderkerkse Molukkers vandaan komt. Het beeld op zich vindt men niet aantrekkelijk.

Abstracte vormen

- Bij bepaalde abstracte vormen was men duidelijk enthousiaster.
- De verwijzing naar water in Laarbrug vindt men mooi. Het bordje op het monument vindt men juist afleiden van de abstracte vorm. De bestrating erbij is gewoontjes.
- Het beeld in Westkapelle

spreekt tot de verbeelding men ziet er een vlam in, maar ook een sarong. Het is ook mooi uitgevoerd in brons met de ruimte eromheen.

- De tekst op het beeld in Westkapelle wordt als mooi gezien.
- Het gebruik van steen in de abstracte vormen werd gewaardeerd als het subtiel gebruikt wordt zoals in Helmond. Maar het moet niet teveel een grafzerk worden zoals in Doesburg. Of zoveel symboliek bevatten dat het beeld onduidelijk wordt zoals in Breda.

Installaties/combinaties

- Het is duidelijk dat men niet van felle kleuren houdt op monumenten, zoals in Dordrecht. Ook al wordt het idee achter het monument als mooi gezien: bij regen blijven alleen de eilanden van de Molukken

boven. Als het dan niet regent, verliest het monument zijn kracht en lijkt het wel een vogelbak.

- Het monument bij kamp Conrad wordt als goed ervaren, ook de tekst op de binnenvorm. Maar het bevat wel heel veel tekstbordjes wat het rommelig maakt. De verwijzing naar een Moluks gemeenschapshuis vindt men goed, maar is niet meteen duidelijk. Over het gebruik van glas heeft men geen uitgesproken mening. Het gebruik van steen (kracht) wordt hier niet gewaardeerd. Voor Ridderkerk ziet men een monument in water anders (niet als toegankelijk vlonder).
- Het monument in Schattenberg met originele barakdelen wordt niet enthousiast ontvangen. Het is onduidelijk en spreekt niet direct de Molukse identiteit aan. Ook al zijn er standaard dingen in verwerkt, zoals de koffer en kruidnagel. Symboliek moet direct aanspreken, bijvoorbeeld door dingen uit de natuur te gebruiken.
- Het monumentje bij Lage Mierden wordt als interessant gezien omdat de afbeelding van

Nederland heel duidelijk is en de verbinding naar de afbeelding met de Molukse eilanden, die niet bij iedereen bekend zijn, vragen oproepen. De plek waar het monument staat wordt niet gewaardeerd, zo lang het fietspad en de weg, rij je er zo voorbij. Het valt een beetje weg in de omgeving.

- Sommige monumenten werden vooral als koud en onaantrekkelijk gezien, zoals kamp Eerde en Wierden. De monumenten zijn te industrieel en/of hebben te weinig vorm (3 pilaren).

Molukse objecten

Over het algemeen vindt men het mooie beelden, maar niet voor Ridderkerk. De voorwerpen zijn waarschijnlijk niet aansprekend voor Nederlanders, die men ook wil bereiken.

Mensen

- Over het algemeen vindt men het mooie beelden, vooral gezichtsuitdrukkingen als men naar elkaar kijkt. Opvallend is dat de man vaak in verhouding te groot is. Het Molukse is ook niet altijd duidelijk. Geeft wel een gevoel van saamhorigheid

en verbondenheid. Opvallend is dat men over de meer abstracte mensbeelden positiever is. Zo'n beeldengroep wordt echter niet als geschikt voor Ridderkerk gezien.

Boot

- Bij één beeld uit Lunteren was de hele zaal meteen in rep en roer. Hier was men duidelijk enthousiast over. De dynamiek, symboliek en herkenbaarheid van het beeld komt direct binnen. Dit is waar we vandaan komen, werd opgemerkt. De "Belan" een boot met twee drijvers zie je daar overal. Christenen en Moslims gebruiken hem (met twee mensen erin). De zaal was wel verdeeld over het punt of dit ook de overige Nederlanders aanspreekt. Men wil echt die verbinding.

Koffers

Geen van de beelden met koffers werd als positief ervaren.

Conclusie

De bijeenkomst geeft heel duidelijk aan wat men niet wil. Dit vonden sommige deelnemers verwarrend omdat de andere bijeenkomsten zo duidelijk maakten wat men wel wil. Het is een moment van reflectie met een mix van gevoelens en waarderingen, waarbij het opvalt dat de meeste bestaande Molukse monumenten als niet relevant voor Ridderkerk worden gezien. Veel beelden lijken de zaal onverschillig te laten, in de zin dat ze er geen directe gevoelens bij hebben. De uitschieters waarbij de deelnemers enthousiast worden, springen er uit.

In de eerdere bijeenkomsten heeft men het veel over natuurlijke materialen gehad. Hoe deze gebruikt worden is dan wel van groot belang. Een grote steen op zich wordt niet gewaardeerd. Subtiel gebruik zoals in sommige abstracte beelden wordt juist als mooi ervaren. Een tekst wordt gewaardeerd als deze iets poëtisch heeft en niet te dwingend is. Alleen verwijzen naar het trauma wordt als beperkend gezien. Men wil juist verbinden,

waarbij men niet per se de geschiedenis uit de weg gaat, maar daarbij juist de kracht van de eerste generatie naar voren wil laten komen. Symboliek moet niet te veel of te druk zijn, het moet geen stapeling worden. Simpele vormen hebben de voorkeur. Waarbij de eigen ervaring groter wordt en men nog verrast kan zijn.

Beweging wordt als belangrijk gezien en de dynamische beelden krijgen dan ook de meeste waardering in de zaal. De (non) verbale reacties zijn dan het meest expressief. Golven en water blijven aanspreken.

Men is ook geïnteresseerd in verlichting 's avonds ook al werd dat niet getoond.

Het bordje met de QR-code en comfortabel bankje voor bij het monument in plaats van als onderdeel van het monument bleven terugkomen.

Het beeld uit Lunteren bleef de rest van de avond de gemoederen bezig houden op een positieve manier, waarbij de discussie vooral ging over hoe symboliseer je het Molukse en maak je ook de verbinding met de niet-Molukse bevolking.

***'Beweging wordt als belangrijk
gezien en de dynamische
beelden krijgen dan ook de
meeste waardering in de zaal.'***

VOORSTELLEN VOOR KUNSTENAARS EN BEELDEN

Er waren 17 mensen aanwezig en 2 mensen hadden zich afgemeld. Onder de aanwezigen waren nieuwe mensen. En wethouder Meij (Erfgoed) was aanwezig. Het onderwerp van de bijeenkomst was kunstenaars die men goed vond. Er waren door de deelnemers twee kunstenaars vooraf voorgesteld en tijdens de avond werden er nog twee kunstwerken getoond. Het doel was de randvoorwaarden voor het advies scherp te stellen. Daarnaast werd er gesproken over een persbericht dat namens de gemeente uit zal gaan.

Terugblik

Eerst werd een korte samenvatting van de conclusies van de voorgaande bijeenkomsten gegeven. Hierbij werden drie uitgangspunten benadrukt die belangrijk zijn voor het advies:

- Harmonisch monument dat verbinding uitdrukt naar het verleden en de toekomst.

- Abstracte vormgeving waarbij natuurlijke symbolen/elementen een rol spelen.
- Locatie in het water in de singel bij de Coosje Ayalstraat heeft de voorkeur.

Om te laten zien dat beelden in water op verschillende manieren gebruik kunnen maken van de omgeving, werden drie kunstwerken gerelateerd aan water getoond:

Een kunstwerk op een sokkel, waarbij de locatie in het water niet noodzakelijk is voor het de betekenis van het beeld; Een kunstwerk, waarbij het water onderdeel uitmaakte van het verhaal van het beeld; En een kunstwerk dat als een landschapselement in het water geplaatst was.

Men was het meest te spreken over het kunstwerk waar het water deel uitmaakte van het verhaal. Dit werd het meest aansprekend gevonden.

Voorgestelde kunstenaars en werken

Er was aan de deelnemers gevraagd om tijdens de vakantie na te denken over wat zij een goede kunstenaar vonden, zodat we eventueel in het advies ook specifieke kunstenaars kunnen voorstellen. Twee deelnemers stelden één kunstenaar voor en een derde noemde de door de anderen twee voorgestelde kunstenaars. Ik had beeldmateriaal van de kunstenaars verzameld om te laten zien.

De eerste kunstenaar is:

Bart Belonje: partner van een Molukse vrouw uit Ridderkerk die ook meerdere keren op de Molukken is geweest.

Jammer genoeg waren degene die hem voorgesteld hadden niet aanwezig en kon men dus niet uitleggen waarom voor hem gekozen was. De zaal was niet enthousiast over dit voorstel. Men vond het werk niet aansprekend met teveel verschillende symbolen in één

keer. Misschien kunnen de deelnemers hem later verdedigen, maar nu was de consensus dat men hem niet wilde voorstellen.

De tweede kunstenaar is:

Marcel Timmers: kunstenaar die werkt in Ridderkerk.

Shima Pattisahusiwa legde uit waarom zij hem voorstelde. Zij was hem op het spoor gekomen via zijn vader, die was begrafenisondernehmer in Ridderkerk en had vooral de eerste generatie geholpen bij stervensbegeleiding. Het werd als mooi gezien als de tweede generatie nu op een andere manier een band zou krijgen door middel van het monument. Marcel zijn beelden zijn (relatief) abstract en verbeelden vaak beweging, wat een verwijzing naar de toekomst kan zijn.

Het werk van deze kunstenaar werd met duidelijk meer enthousiasme ontvangen door de mensen in de zaal. Men zag vooral de potentie om een spannend beeld

te krijgen dat niet alleen de Molukse maar de gehele Ridderkerkse bevolking kan aanspreken.

Al was het voor sommigen niet duidelijk of ze nu moesten kiezen voor een specifieke kunstenaar. Daarom is het proces nogmaals uitgelegd, waarbij duidelijk werd gemaakt dat wij een advies geven aan de gemeente met de randvoorwaarden voor het monument. In dat advies kunnen we ook een voorkeur voor een kunstenaar uitspreken zodat deze in ieder geval uitgenodigd wordt om een schetsontwerp te maken, naast andere kunstenaars. Het is dan aan de adviescommissie om een definitief besluit te nemen. Voor het participatie gedeelte zou het goed zijn als er ook Molukse bewoners in die commissie zitten.

Bij het advies hoort ook het verhaal van de Molukse gemeenschap in Ridderkerk zodat er een kader kan ontstaan waar de kunstenaar inspiratie uithaalt. Men wil graag een uniek beeld voor de unieke gemeenschap in Ridderkerk, waarbij clichés vermeden worden.

In het gesprek kwamen nog twee beelden naar voren die men graag wilde laten zien. Via het internet werden deze beelden snel opgezocht.

Het 'Nationaal Monument Missing Airmen' in Molkwerum

Dit monument is een abstracte vliegtuigvleugel die uit het IJsselmeer steekt ter herinnering aan alle vermiste vliegtuigen uit de Tweede Wereldoorlog. Het verhaal achter het beeld is misschien niet meteen duidelijk, maar op de oever kan men lezen wat de betekenis is. In de ruimte en de golven van het IJsselmeer ziet het kunstwerk er spectaculair uit.

De groep was zeker enthousiast over het beeld en legde ook de verbinding met een spannend beeld dat vragen oproept. Voor Ridderkerk dacht men namelijk aan iets vergelijkbaars met een QR-code (op de oever) bij het beeld. Men was zich ook bewust van het feit dat de singel bij de Coosje Ayalstraat minder spectaculair is. Het werd even oneerbiedig een sloot genoemd. Dit wil echter niet zeggen dat daar geen verrassend beeld geplaatst kan worden. Men zag ook iets in de opties dat een beeld uit meerdere elementen bestaat die de lengte van de singel benutten. Het gaat dus eigenlijk erom dat de kunstenaar de ruimtelijkheid van de singel gebruikt in het beeld. Een beeld in het water is ook meer hufterproof want één van de deelnemers was tijdens de vakantie langs het beeld van de man in de boot in Lunteren ge-

weest, dat men de vorige keer heel mooi vond. Maar het bleek dat het gebruikt werd als asbak en er bierblikjes op stonden. Men wil toch iets wat niet makkelijk te beschadigen of vervuilen is. Ook al kan je dat nooit helemaal voorkomen.

Windorgel in Vlissingen

In Vlissingen staan enkele simpele buizen die pas indrukwekkend worden als de wind er doorheen blaast. Er ontstaat dan een geluidswerk dat je omringt. Het idee van een activerend beeld dat met de omgeving werkt vond men ook interessant. Hoe dat dan precies eruit zou zien in Ridderkerk zou uit de creativiteit van de kunstenaar moeten komen.

We waren relatief snel klaar met de voorgestelde kunstenaars en beelden. En omdat er eigenlijk al een duidelijk beeld aan het ontstaan is van de randvoorwaarden is besloten om de planning aan te passen om de aandacht erbij te houden. Na een korte pauze gingen we verder met een uitleg over het vervolg.

Plan voor de volgende bijeenkomst

Als we willen dat er een wisselwerking ontstaat waarbij de kunstenaar inspiratie haalt uit de geschiedenis van de Molukse gemeenschap in Ridderkerk dan

moeten we die geschiedenis ook aanleveren. Het is dan ook de bedoeling dat we de volgende keer samen aan die geschiedenis gaan schrijven. Aan sommige gezichten was te zien dat men dat wel moeilijk vond omdat men niet gewend is te schrijven of denkt daar de kennis niet voor te hebben. Tijdens het gesprek kwamen er echter al verschillende voorbeelden naar voren die aan de wat twijfelende deelnemers lieten zien dat iedereen wat te vertellen heeft. Opeens kwamen er verhalen over hoe de vaders uit Zeeland op een boot woonden terwijl men werkte in de scheepswerven van Ridderkerk. Hoe men elkaar al had ontmoet in het kamp in Breskens maar dat mensen naar Wyldemerck verhuisd waren en later elkaar weer in Ridderkerk tegenkwamen. Hoe men vroeger een Molukse christelijke kerk had in Ridderkerk waar men belangrijke levensfasen beleefde, zoals trouwen. En als men nu langs de plek loopt, denkt men daar aan. Dan zijn er nog de algemene verhalen over wanneer welke groep aankwam in Ridderkerk, dat er geen Molukse wijk is en dus ook geen gemeenschapshuis, dat de moskee gebouwd is en de Molukse christelijke kerk er niet meer is. De deelnemers werd duidelijk gemaakt dat ze op verschillende manieren mee kunnen doen en

dat alle bijdragen welkom zijn, ook al is het simpel puntsgewijs. Ik zal de volgende keer ook de opzet van het adviesrapport laten zien zodat we daar ook gezamenlijk naar kunnen kijken.

Persbericht

Als laatste punt van de avond gingen we in op het persbericht dat de gemeente wil schrijven. Het is belangrijk dat de mensen in Ridderkerk weten dat hier aan gewerkt wordt. Ook mag de gemeente wel credits krijgen voor hoe zij dit project hebben opgepakt door vernieuwend al zo vroeg de gemeenschap te betrekken. Het persbericht wordt in samenwerking met de afdeling communicatie van de gemeente opgesteld. De deelnemers krijgen het bericht te zien voordat het de deur uitgaat. Ik stelde een opzet voor het persbericht voor waarop iedereen kon reageren en aanvullen. De volgende punten zouden in het persbericht moeten komen.

- De reden voor het monument: 75 jaar Molukse bewoning in Ridderkerk als aanleiding voor de gemeente om deze geschiedenis te willen markeren.
- Klein stukje geschiedenis met de verschillende groepen en aankomsten en dat men altijd

kerk heeft gewoond en niet in een aparte wijk.

- Kamp Q: vrijgezelle mannen die bij de politie hadden gezeten kwamen in 1951.
- Tot lassers opgeleide werknemers en hun gezinnen uit Zeeland in de midden jaren vijftig tot begin jaren zestig die bij de scheepswerven zoals Boele en Gusto werkten.
- De Molukkers uit Nieuw Guinea die rond 1962 kwamen.
- De families uit Wyldemerck die tussen 1964 en 1969 kwamen.
- Beschrijving van het participatieproces en het doel van dat proces: een advies uitbrengen aan de gemeente over het te vormen monument. Het belang van dat de christelijke en de islamitische Molukkers samen een advies schrijven.
- Monument voor alle Ridderkerkers waarbij naast terugkijken ook vooruitgekeken wordt.
- Het jaar 2026 wordt niet genoemd zodat we daar niet aan vast zitten.

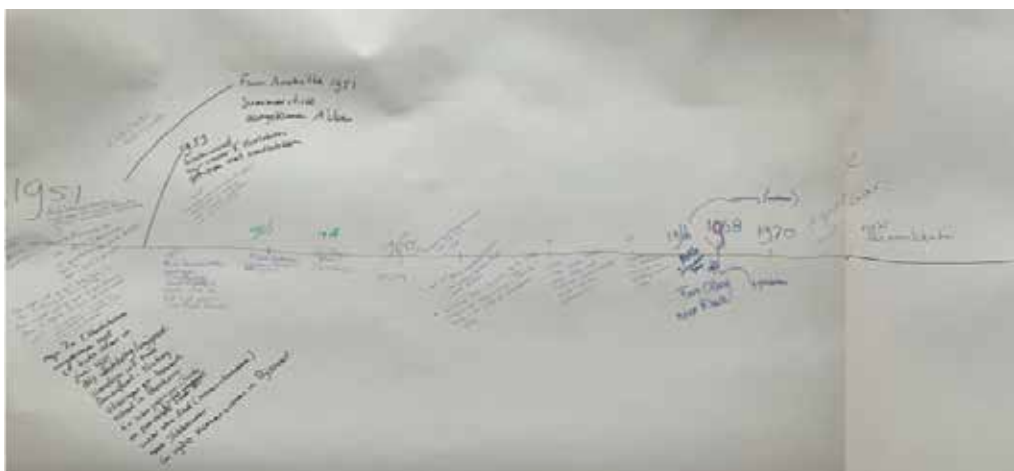
***'Het is belangrijk dat
de mensen in Ridderkerk
weten dat hier aan
gewerkt wordt.'***

DE GESCHIEDENIS

Er waren 20 mensen aanwezig en 4 mensen hadden zich afgemeld. Onder de aanwezigen waren ook weer nieuwe mensen en zelfs iemand die uit Duitsland op en neer kwam. Het onderwerp van de bijeenkomst de geschiedenis van de Molukkers in Ridderkerk. Daarnaast werd er eerst gesproken over het persbericht dat namens de gemeente uit zal gaan. Twee deelnemers waren naar de tentoonstelling Mena Nanala in Rotterdam geweest en wilde een voorstel doen.

Mena Nanala (een blik op de toekomst)

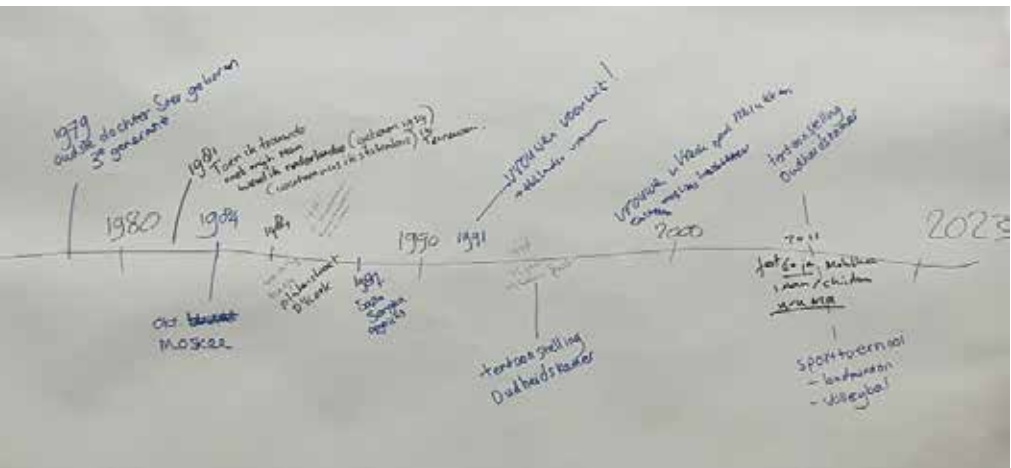
De tentoonstelling in Rotterdam is van Molukse kunstenaars die de Molukse identiteit willen uitdragen met een blik op het verleden en de toekomst. De deelnemers hadden meteen een gevoel van herkenning toen zij de tentoonstelling binnen liepen. Zij waren onder de indruk van de kwaliteit van de beelden en vonden dat deze goed aansluiten bij wat we tot nu toe besproken hebben in de bijeenkomsten. Vanuit de organisatie van de tentoonstelling was het voorstel gekomen om drie van de kunstenaars een

voorstel voor het monument te laten maken en daar dan uit te kiezen. Die kunstenaars zijn: Joram de Kock, Dominique Latoel en Yopi Abraham. De groep was op zich positief over jonge Molukse kunstenaars. Het is dan ook wenselijk om hun namen op te nemen in het advies, zodat zij in elk geval benaderd worden ten tijde dat de gemeente op zoek gaat naar een kunstenaar. Nogmaals werd herhaald dat het van belang is dat enkele Molukse bewoners onderdeel worden van de adviescommissie die bepaalt over het monument.

Persbericht

Via de email hadden verschillende deelnemers hun goedkeuring uitgesproken over het persbericht. Er waren twee wijzigingen aangemerkt waar het ging om feitelijkeheden. In kamp Q zaten ook KNIL-soldaten en de families uit Wyldemerck kwamen pas in 1966 naar Ridderkerk. En er waren drie foto's opgestuurd. Op de foto's stonden alleen christelijke Molukkers en er werd besloten op zoek te gaan naar een foto met islamitische en christelijke Molukkers. De foto's kunnen eventueel wel in het

advies verwerkt worden.

Bij de emails op het persbericht was er ook een negatieve reactie. Deze persoon vond het allemaal te positief en wilde eigenlijk ook geen monument. Wethouder Peter Meij zal met hem in gesprek gaan. Zelf kon hij niet aanwezig zijn bij de bijeenkomst vanwege een vakantie op de Molukken, maar we hadden afgesproken dat zijn mail wel besproken zou worden in de groep.

Er was verdeeldheid over hoe je met een email moet omgaan van iemand die niet op de bijeenkomst is geweest. Maar bij een participatieproces zijn er altijd mensen die van een afstand het project volgen via vrienden of familieleden en daar ook een mening over hebben. Het is belangrijk dat deze personen zich ook gehoord voelen. Uiteindelijk was men het erover eens dat het persbericht gaat over het proces waarmee we op dit moment bezig zijn voor het realiseren van het monument en dat de negatieve aspecten ruimte moeten krijgen in de geschiedenis van de Molukse bewoning in Ridderkerk.

Als de nieuwe foto met een doorsnee uit de gemeenschap binnen

is, kan het persbericht met de voorgestelde aanvullingen verstuurd worden.

Geschiedenis van de Molukkers in Ridderkerk

Het was de bedoeling dat we samen een tijdlijn zouden maken waarbij de algemene geschiedenis werd aangevuld met persoonlijke verhalen. Het begon wat stroef omdat veel deelnemers niet het gevoel hebben dat zij wat kunnen bijdragen aan de geschiedenis of dat zij interessante kennis hebben. De derde generatie begon echter meteen op de twee grote vellen papier te schrijven. Na wat kleine aanmoedigingen begrepen de meesten wel dat ook hun kleine geschiedenis onderdeel is van het geheel en kleur geven aan de geschiedenis. Op een gegeven moment was iedereen bezig met hun verhalen aan elkaar te vertellen en werden met de telefoon foto's aan elkaar getoond. Er werd gebeld met oma's en andere familieleden om de juiste data te verkrijgen. Aan het eind van de avond was het zeker nog niet afgerond en er werd dan ook gevraagd of men per email de verhalen en foto's naar Marjolijn kon doorsturen.

Het werd in ieder geval wel duidelijk dat het een hele diverse groep is die op verschillende wijze in Ridderkerk is gekomen en verspreid door Ridderkerk van alles heeft meegemaakt.

Volgende bijeenkomst 23 november

Bij de volgende bijeenkomst gaan we het advies en de geschiedenis bespreken. Marjolijn zal voor beide een opzet maken op basis van de afgelopen bijeenkomsten en de gegevens die zij van de deelnemers ontvangt. Dit zal tevens de laatste bijeenkomst zijn voordat het advies aan de gemeente wordt aangeboden.

HET RAPPORT

Er waren 18 mensen aanwezig en 3 mensen hadden zich afgemeld, sommigen die niet aanwezig waren hadden wel via de mail gereageerd. Het onderwerp van de bijeenkomst is het rapport en dan specifiek het advies en de geschiedenis. Het gaat er vooral om dat iedereen zich kan vinden in de uiteindelijke tekst en er geen onjuistheden in staan. Omdat niet iedereen zich officieel aanmeldt voor de bijeenkomsten, werd ook gevraagd om de deelnemerslijst in het colofon aan te vullen.

Advies

We begonnen met het advies omdat dit de bestaansreden is voor het rapport. Hier moet iedereen echt achter staan omdat dit het meeste effect heeft op de uiteindelijke vorm van het monument. Met wat kleine aanvullingen was iedereen tevreden met de omschrijving van het advies.

Hoe het proces verder loopt kon ik nog niet duidelijk maken, maar als er een adviescommissie wordt

ingesteld hebben vier mensen uit de groep zich al aangemeld om deel te nemen. De overige mensen waren het met deze keus eens. Het gaat om Shima Pattisahusiwa, Ilona Anakotta, Saiet Hatuluwaja of Soer van den Bergh en Carolien Manukiley. Het is van belang dat de groep betrokken blijft en deze mensen kunnen dan als vertegenwoordigers van en een brug met de groep gezien worden. Saiet heeft zich afgemeld voor de commissie vanwege tijdgebrek.

Geschiedenis

Over de geschiedenis was meer te bespreken, vooral omdat door het verhaal op te schrijven de hiaten duidelijker worden. Maar ook omdat het vertellen van de geschiedenis weer allemaal herinneringen en verhalen oproept. De algehele chronologische opzet vond men logisch en het gaat vooral om aanvullingen en verbeteringen. Het wordt ook duidelijk dat niet iedereen met naam en toenaam in de geschiedenis naar voren wil worden ge-

bracht. Vooral de eerste generatie toen zij nog leefde wilde niet op de voorgrond treden, het werd dan ook niet gepast geacht om mensen die hier over terughoudend waren geweest nu wel te benoemen. Mensen werden ook weer enthousiast over hun eigen geschiedenis en gaan nog aanvullingen en foto's sturen per mail.

Planning

Het participatieproject met betrekking tot het schrijven van een advies over het Monument 75 jaar Molukkers in Ridderkerk loopt nu op zijn einde. De planning is dat mensen tot het einde van het jaar de tijd hebben om aanvullingen aan te leveren. Ondertussen begint het schrijfproces en de andere delen van het rapport. In de eerste helft van januari wordt dan een conceptversie van het rapport rondgestuurd. Dit conceptrapport mag niet buiten de groep gedeeld worden. Men heeft dan een week de tijd om hierop te reageren. Na eventuele laatste aanpassingen en/

of aanvullingen wordt dan het rapport naar de gemeente Ridderkerk gestuurd voor eind januari.

COLOFON

Advies Monument 75 jaar Molukkers in Ridderkerk
Marjolijn Kok
BAT-report 2
Bureau Archeologie en Toekomst, Rotterdam
Vormgeving Studio Knal
In opdracht van gemeente Ridderkerk
©2024

Met dank aan de deelnemers:

Chris Anakotta, Ferry Anakotta, Ilona Anakotta, Obed Anakotta, Latifa Benomar, Fine Birahij, Shanice Birahij, Evy Bravenboer-Anakotta, Thomas Djermor, Zainal Evers, Arsad Hatoeina, Fatah Hatuluwaja, Hamdi Hatuluwaja, Saiet Hatuluwaja, Marcel Latupeirissa, John Leiwakabessy, Peter Leiwakabessy, Carolien Manukiley, Rutger Manusama, Danijal Ollong, Djamel Ollong, Djannah Ollong, F. Ollong, Riad Ollong, Uhud Ollong, Jo Papileja-Toumahuw, Shima Pattisahusiwa, Hamdja Patty, Mahmud Patty, Goos Picauly, Ismael Ririn, Achmad Rolobessy, Ainoen Rolobessy, Sarpa Rolobessy Ed Sahulata, Yayah Samaniri, Marius Sinaj, Johanna Sinaj - Djermor, Ghani van den Bergh, Rowaidah van den Bergh, Soer van den Bergh-Ollong, Ria Voorberg-Siahailatua en Christina Wilbers-Djermor.

De bovenstaande lijst is niet volledig. Aan degene die niet vermeld zijn, maar wel aanwezig waren ook dank. Bij participatieprojecten is de groep altijd groter dan je direct ziet.

— ADVIES VOOR HET MONUMENT —

75 JAAR MOLUKKERS

— IN RIDDERKERK —